

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет економічних наук
Кафедра економічної теорії

Кваліфікаційна робота
Освітній ступінь – бакалавр

На тему: **«ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОГО СЕКТОРУ
ЕКОНОМІКИ В СВІТІ ТА В УКРАЇНІ»**

Виконав: студент 4-го року навчання,
Спеціальності

051 Економіка

Луцюк Максим Олегович

Керівник Біла Ірина Сергіївна

кандидат економічних наук, доцент
кафедри економічної теорії

Рецензент Шевченко Олена
Олександрівна

кандидат економічних наук, доцент
кафедри економічної теорії

Кваліфікаційна робота захищена з
оцінкою

Секретар ЕК

«29» червня 2022 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ	6
1.1. Корпоративний сектор: сутність та вплив на розвиток економіки	6
1.2. Корпорації як складники корпоративного сектору економіки: особливості функціонування	8
РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК КОРПОРАТИВНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ	14
2.1. Міжнародний досвід розвитку корпоративного сектору	14
2.2. Особливості становлення корпоративного сектору в Україні	18
2.3. Вплив держави на формування конкурентного корпоративного сектору України	26
2.4. Проблеми розвитку корпоративного сектору в Україні	28
РОЗДІЛ III. НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ	31
ВИСНОВКИ	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	37

ВСТУП

Актуальність дослідження. Корпоративний сектор вже багато років закріпився в світовій економіці, як один із найбільш перспективних, вагомих та прогресуючих. Діяльність суб'єктів господарювання є невід'ємною частиною функціонування національної економіки та соціальної сфери. Для ефективного розвитку даного сектору потрібно «тримати руку на пульсі» і мати гнучку систему, оскільки він повен інновацій та нововведень. Його прогрес впливає безпосередньо на рівень економічної безпеки та заможності країни, оскільки саме корпоративний сектор є чи не найбільшим «донором» у загальній частці національного валового внутрішнього продукту.

Проте, він досить неоднорідний і трактується по різному у кожній країні світу по своєму. Від цього і йде різний рівень правової забезпеченості та захисту суб'єктів господарювання.

Корпоративний сектор потребує прозорої конкуренції, так як це буде стимулювати його учасників підвищувати якість товарів та послуг, залучати більш сучасну техніку та кваліфікованих робітників до процесів виробництва, активно інвестувати в інновації та вести чесний бізнес задля збільшення прибутку та капіталізації. Ці фактори в тій чи іншій мірі описують його тісний взаємозв'язок з антимонопольною політикою та регулюючими її органами.

Об'єктом дослідження є корпоративний сектор економіки, як складова частина національної економіки.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти розвитку корпоративного сектору в світі та в Україні.

Метою кваліфікаційної роботи можна визначити аналіз наявного стану корпоративного сектору економіки та процесу його становлення в Україні,

виявити прогалини, дослідити методи регулювання та контролю його роботи в світі та на території України, виділити напрямки та інструменти, що допоможуть виправити попередні помилки та спрогнозувати майбутні для їх уникнення, надати рекомендації щодо розвитку процесів вдосконалення розвитку корпоративного сектору України.

Виходячи із визначеної мети можна поставити перед собою наступні **завдання**:

- Проаналізувати і дати дефініцію основоположним поняттям «корпоративний сектор», «корпорація» та «корпоративна власність»;
- Розглянути корпорації як складову корпоративного сектору та особливості їх функціонування;
- Дослідити чинний стан та процес становлення корпоративного сектору України, визначити найголовніші засади;
- Оцінити вплив держави на формування конкурентного корпоративного сектору на території України;
- Виокремити проблемні місця, що потребують покращення та реформування;
- Підсумувати інформацію та викласти висновки щодо вдосконалення процесів розвитку корпоративного сектору економіки, які будуть зроблені упродовж написання даної роботи.

У ході написання кваліфікаційної роботи були використано низку різноманітних **методів дослідження**: системний аналіз – при розгляді світового досвіду та основних тенденцій розвитку корпоративного сектору (підрозділ 2.1), статистичний – при аналізі статистичних даних та показників розвитку корпоративного сектору в Україні та світі (підрозділи 2.1 - 2.3), аналіз – при з’ясуванні основних перешкод для розвитку та формування конкурентоздатного корпоративного сектору (розділи II - III), історичний – при виявленні особливостей функціонування, сутності та формування корпоративного сектору

економіки (розділ I) та абстрактно-логічний – при наданні пропозицій щодо вдосконалення та загальних висновків (розділ III).

Наукова новизна роботи полягає у систематизації та структуризації наукових практичних та теоретичних досліджень з питань особливостей розвитку корпоративного сектору в світі та Україні. Було виокремлено засади функціонування та основні суб'єкти господарювання корпоративного сектору економіки. Проаналізовано стан українського корпоративного сектору та зазначені проблеми та перспективи його майбутнього розвитку. Були запропоновані шляхи вирішення поточних проблем та напрямки стимуляції його подальшого розвитку.

Структура роботи. Відповідно до поставленої мети, завдань та методів дослідження робота складається з і вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків та списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 39 сторінок, з них основний текст – 31 сторінка, список використаних джерел – 3 сторінки (30 найменувань), 1 таблиця, 8 рисунків.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

1.1. Корпоративний сектор: сутність та вплив на розвиток економіки

Корпоративний сектор в розрізі національної економіки уособлює в собі домінуючий компонент, який є фактором, що визначає об'єднання інших компонентів у систему. В результаті він став одним із найбільш вагомих факторів економічної безпеки країни, а саме її бюджетної, зовнішньоекономічної, інноваційної, фінансової та валютної складових. Важко переоцінити вплив корпоративного сектору економіки на розвиток однієї з найважливіших сфер в країні, а саме на соціальну.

Загальне поняття «корпоративного сектору» трактується наступним чином – як той, що охоплює сектори фінансових та нефінансових корпорацій. Сектор нефінансових корпорацій поєднує в собі квазікорпорації (резидентні філії іноземних фірм або підприємства у державній чи одноосібній приватній власності), що складаються з некорпоративних товариств та індивідуальних власників, та всі державні та приватні підприємства, що виготовляють товари та надають нефінансові послуги. Фінансові корпорації, в свою чергу, складаються з усіх квазікорпорацій, які займаються фінансовим посередництвом, тобто направленням грошей від кредиторів до позичальників, або допоміжною фінансовою діяльністю, яка тісно з цим пов'язана [1].

Слід зазначити, що він створює близько 90% від суцільного обсягу ВВП держави, в той час як частка суб'єктів не перевищує 10% від загальних наявних суб'єктів господарювання у розвинених країнах.

Якщо держава буде активно розвивати та закріплювати корпоративний сектор, то він відплатить тією ж монетою і надасть потужний імпульс до зосередження зусиль, інтелекту, досвіду та капіталу. Це відобразиться не лише на економіці країни, а також на соціальних, науково-технічних та інших

важливих проблемах. Найголовніша задача корпорацій та корпоративного сектору загалом, окрім самостійного посилення стійкості – забезпечення макроекономічної стабільності шляхом усупільнення виробництва та розвитку на основі акціонерного капіталу, як у розрізі країни, так і у розрізі світової економіки.

Проте, корпоративний сектор не є однорідним та однаковим по всьому світу. Його сутність на пряму залежить від трактування державою та законодавством поняття основної складової – корпорації. Відповідне трактування та його правова основа невід’ємно пов’язані з впливом на національну економіку держави.

Існує дві основні правові системи, окрім літературного та правового змісту, що виокремлюють поняття «корпорації» та її впливу на економіку – англосаксонська та континентальна. Перша більше використовується у таких країнах як Ізраїль, Англія, США, Південно-Африканська Республіка (ПАР), Канада та Австралія. У такій правовій системі корпорація прирівнюється до акціонерного товариства, а це означає її виокремлення серед товариств, що створюються методом об’єднання осіб, а не капіталів. Найбільш повно корпорацію у формі акціонерного товариства окреслюють дві основоположні риси: гранично можливий розподіл прав власності та об’єднання капіталів, яке допускає обмежену відповідальність власників. Континентальна правова система осіла на теренах західної Європи та Японії. У цьому випадку поняття корпорації значно розширюється і виходить за межі ототожнення з акціонерним товариством. Корпоративний сектор на таких засадах відносить до себе також товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ). У різних країнах вони називаються по різному, так наприклад, у Франції – це анонімні товариства (Societe anonyme), в Італії - Società a responsabilità limitata (SRL), в Австрії та Швейцарії - Gesellschaft mit beschränkter Haftung (GmbH) та Aktiengesellschaft (AG) в Німеччині. Ця система віддає перевагу обмеженню майнової відповідальності учасників товариства. Проте, з економічної точки зору доля

неакціонованих товариств з обмеженою відповідальністю, що нереально виокремити, також приймає участь у функціонуванні із системою управління, відокремленою від власності [2].

Таким чином, корпоративний сектор – досить значущий елемент економічної системи, що прямо впливає на ВВП країни, фінансування інфраструктурних проектів, податкових надходжень. Однак, кожна країна сама обирає систему корпоративних відносин та самостійно її адаптує до поточних потреб власної держави.

1.2. Корпорації як складники корпоративного сектору економіки: особливості функціонування

Історично корпорації з'явилися в результаті затижного розвитку ринково-конкурентних відносин як економічний інститут для централізації капіталу для подальшого вливання в підприємницькі проекти, що забезпечило їм досить вагому перспективу.

Корпорація, як така – це суб'єкт господарювання, що перебуває у власності її акціонерів, які призначають наглядову раду директорів відповідальних за його діяльність. Вона несе відповідальність за фінансову складову та дії бізнесу, на відміну від акціонерів.

В економічній літературі є досить багато визначень корпорації, як суб'єкта підприємницької діяльності та ключової одиниці корпоративного сектору економіки. Так І. Ансофф, відомий американський математик та економіст, визначає її наступним чином: «Корпорація – це широко поширена в країнах з розвиненою ринковою економікою форма організації підприємницької діяльності, яка передбачає пайову власність..» [3]. Згідно В. Нордхаузу та П.

Самуельсону: «Корпорація – це юридична особа, яка може самостійно позичати гроші, купувати та продавати, виготовляти послуги і товари та вступати в контрактні відносини; має право обмеженої відповідальності, у відповідності з яким інвестиції кожного із власників корпорації жорстко обмежені певним розміром» [4].

Загалом виділяють три загальні типи корпорації [5]:

1. Корпорації підрозділу C – вони є найбільшими структурами, що перебувають у власності багатьох акціонерів.
2. Корпорації підрозділу S – вони зазвичай є меншими підприємствами, що належать окремим акціонерам.
3. Некомерційна корпорація – зазвичай використовується релігійними, благодійними, або освітніми організаціями для роботи без отримання прибутку. Вони звільняються від сплати податків, будь-які отримані благодійні внески, доходи або пожертвування зберігаються в суб'єкті господарювання, щоб використати їх з метою масштабування діяльності, операцій або на майбутні заплановані витрати.

Як і будь-що корпорації мають як і негативні сторони, так і позитивні. До найбільш позитивних аспектів та переваг корпорації можна зарахувати наступні фактори [6]:

- Нижча ставка оподаткування для корпорацій на відміну від ставки на доходи для фізичних осіб;
- Корпорації забезпечують безпеку від відповідальності своїх власників, які називаються акціонерами;
- Зростає ефективність важелів і механізмів економіки;
- Зміцнює економічну систему за рахунок високої продуктивності праці викликаної масштабними процесами виробництва, більшою кількістю стадій виробничого процесу та сучасними технологіями;
- Компаніям, які сподіваються залучити інвестиції, буде легше, як корпораціям, які можуть продавати акції власності;

- Висока концентрація капіталів всередині корпорацій дозволяє їм впливати на економіку країни.

Хоча корпорації, безумовно, можуть захистити акціонерів від відповідальності, недоліки є значними та досить вагомими:

- За рахунок певної влади над ринком є ризик перетворення корпорації в монополію;
- Якщо у корпорації відсутній фактор конкуренції, то це може породити інноваційний застій, знехтування контролем якості та розробками нових прогресивних технологій, як у розрізі корпорації, так і ринку;
- Можливість особистісного регулювання цін на ринку з метою власного збагачення;
- Після створення корпорації витрачають значні грошові кошти, щоб бути в курсі змін правил ведення бізнесу та вчасної подачі офіційної документації;
- Корпорація сплачує податки з дивідендів, що виплачуються безпосередньо акціонерам, які потім власноруч сплачують податки з цього доходу;
- Корпорації сплачують державні, федеральні, а іноді і місцеві податки, на відміну від товариств з обмеженою відповідальністю (ТОВ);
- Корпорації підрозділу С дуже затратні та структурно складні в процесі створення.

Корпорації часто утворюються в державах, же працює та розвивається бізнес, але це не обов'язково. В процесі становлення потрібно зареєструвати її як іноземну юридичну особу в державі, в якій буде вестись діяльність, і сплатити податки в цю державу. Обов'язковим є формування та опрацювання статуту корпорації, який подається у регіоні реєстрації компанії. Він включає в себе [5]:

1. Назву та фізичну адресу підприємства.
2. Ім'я та адреса зареєстрованого агента або особи, уповноваженої отримувати офіційні листи.

3. Точна кількість випущених акцій корпорації з інформацією про їх тримачів.

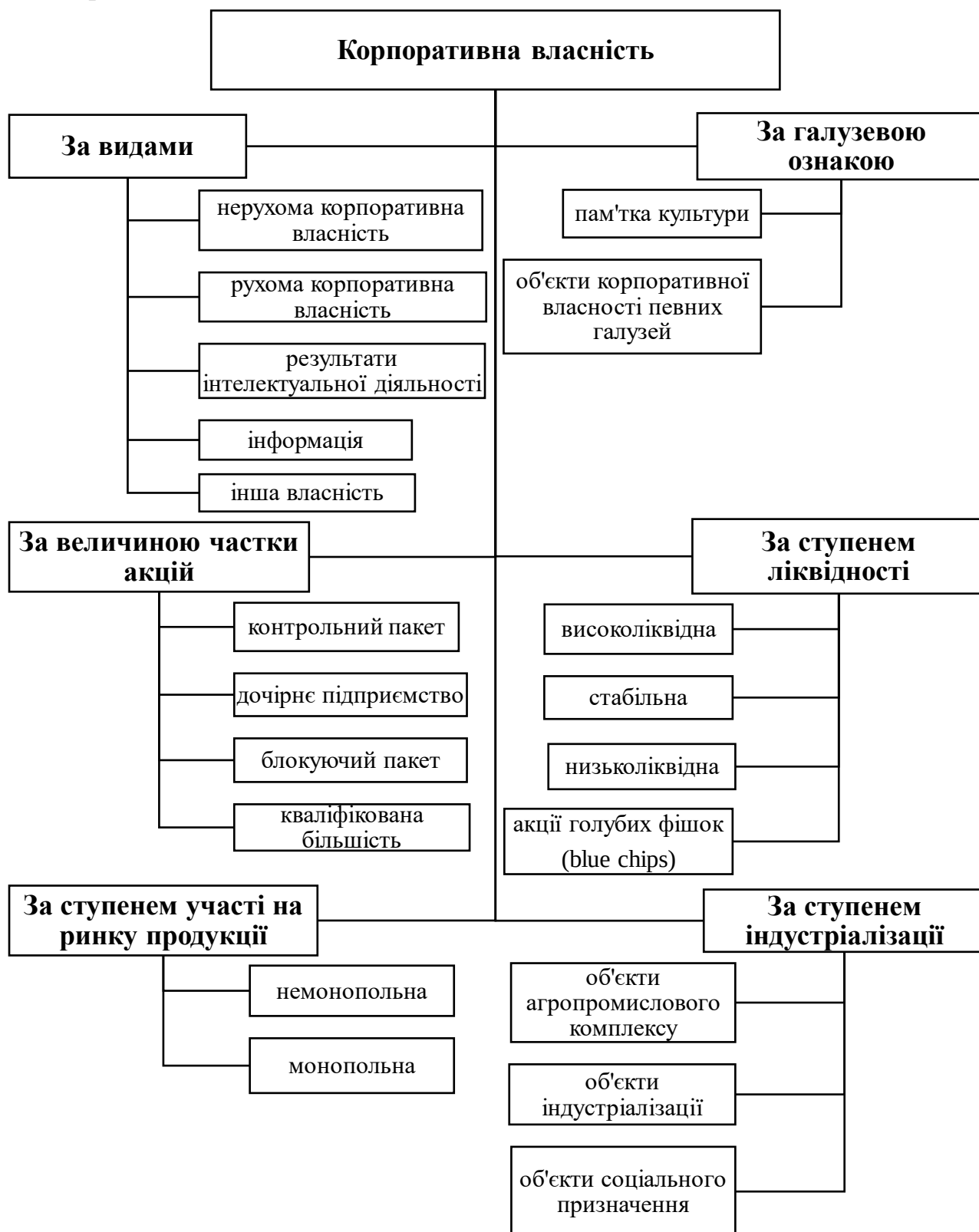

Рис. 1.1 Класифікація корпоративної власності

Також, основоположною є корпоративна власність та її реалізація, якщо говорити про функціонування корпорацій в економіці. Загалом це різних видів власності корпорації, якими вона може розпоряджатись, володіти та використовувати. Перед тим як перейти до шляхів реалізації корпоративної власності доцільним буде ознайомитись з її видами. На схемі «Рис. 1.1» наведена кваліфікація корпоративної власності за її видами.

Реалізація корпоративної власності може відбуватись шляхом продажу активів або акцій корпорації. Продаж активів можна поділити на матеріальні та нематеріальні, до матеріальних відносять: грошові кошти, запаси, інвестиції, будівлі та обладнання, земельні ділянки; а до нематеріальних – патенти, авторські права, інтелектуальна власність, гудвіл (goodwill) та клієнтські списки. Продаж матеріальних активів може бути дуже не вигідним з точки зору продавця, головним чином тому, що такий продаж може призвести до високих податків. У той час як нематеріальні активи підлягатимуть оподаткуванню податком на приріст капіталу, матеріальні активи оподатковуються за ставкою податку на прибуток. Ставка податку на прибуток, яка застосовується до продажу, буде залежати від податкової категорії продавця, і якщо корпорація С буде продавати активи, застосовуватиметься подвійне оподаткування [7].

Продаж акцій набагато простіше, ніж продаж активів, оскільки продаються лише акції компанії. Продаж акцій дуже вигідний продавцю, оскільки покупець бере на себе всі зобов'язання корпорації. Після завершення продажу акцій продавець повністю звільняється від бізнесу. Такий варіант також може бути дуже вигідним з точки зору оподаткування. Коли корпорація продає акції, покупці не мають можливості збільшити свою базу в активах компанії, тобто вони не можуть знизити свої податки шляхом переоцінки активів. База активу на момент продажу буде визначати амортизацію [7].

Процеси функціонування корпорацій є віддзеркаленням розвитку світової економіки, наприклад: глобалізація діяльності, централізація капіталу, концентрація, інтеграція банківського та промислового капіталу тощо. Сучасні

зміцнілі корпорації поширюються не лише на економічний осередок суспільства, а і на політичний та гуманітарний. Під час оцінки роботи корпорації до уваги беруться соціальні, моральні, політичні та гуманітарні аспекти економічної ефективності [8].

Для того, щоб у повній мірі осмислити економічний вплив та роль корпорацій у загальній системі, звернемося до статистики країн ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку). Загалом бізнес-сектор дає близько 72 відсотків ВВП в ОЕСР, а з роками на корпорації з доходом понад 1 мільярд доларів припадає все більша частка. Серед країн ОЕСР бізнес-діяльність – додана вартість від бізнесу будь-якого розміру або формальності, включаючи корпорації, приватних підприємців та партнерства. Інша частка ВВП в основному надходить від доходів домогосподарств від нерухомості, неприбуткової діяльності та уряду [9].

Отже, корпорація – самобутній суб'єкт економіки, що автономно розвивається, покращує поточний економічний стан країни та ВВП. Це говорить про невід'ємність корпорацій та корпоративного сектору як його основних діючих фігур, від загальної економіки країни. Вони розвиваються рівномірно та прогресують разом із залученням сучасних технологій та новітніх методик ведення бізнесу та управління ним.

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК КОРПОРАТИВНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

2.1. Міжнародний досвід розвитку корпоративного сектору

Корпоративна форма господарювання почала своє існування ще задовго до появи термінів «корпорація», «корпоративізм» та «корпоративний сектор». Історично перші компанії подібного організаційного устрою існували ще в 1600-х роках та територіях Англії, Бельгії, Німеччини, Росії та Франції. З роками їх чисельність та території охоплення зростали і почали відрізнятись одна від одної своїми індивідуальними особливостями.

У Сполучених Штатах Америки корпорації розділяють на два типи: закриті та відкриті. Акції закритих корпорацій розподіляються виключно серед засновників товариства чи заздалегідь обраних осіб і не надходять до відкритого ринку. Акції відкритих - вільно реалізуються на ринку й функціонують доти, доки існують корпорації емітенти цих акцій. Лєвова частка у корпоративному секторі цієї країни представляється закритими корпораціями. Це пояснюють тим, що акціонування в США практикують, крім великих, чимало середніх та дрібних суб'єктів підприємництва, які, з одного боку користуються перевагами цієї форми відносин, а з іншого, використовують узаконену для невеликих корпорацій можливість сплачувати податок тільки з дивідендів, що були зачислені до оподаткованого доходу акціонерів. Статус невеликої корпорації надається за виключно за умов, якщо акціонерів не більше 35, вони — приватні особи й виключно резиденти цієї країни. У них емітується тільки один вид акцій [10; 11].

У Великій Британії, де акціонерні товариства частіше за все іменують компаніями, існують приватні та публічні компанії. Приватні компанії слугують аналогом закритим акціонерним товариствам, які мають у своєму складі від 2 до 50 акціонерів. Публічна компанія аналогічна до відкритої корпорації. Кількість

акціонерів такої компанії не повинна становити менше ніж сім осіб, а статутний капітал мати не менше 50 тисяч фунтів стерлінгів [11].

У Федеративній Республіці Німеччина акціонерні товариства функціонують здебільшого у вигляді публічних корпорацій і охоплюють зазвичай великі підприємства, що потребують залучення великого акціонерного капіталу. Переважна більшість решти суб'єктів підприємництва мають організаційно-правову форму товариств з обмеженою відповідальністю (ТОВ), так як державне регулювання діяльності та процес їх створення та заснування є більш простими, аніж для акціонерних товариств. Створення останніх, згідно з законодавством ФРН, потребує наявності щонайменше п'яти акціонерів та мінімальний статутний фонд.

У Франції поширені в основному дві форми корпоративних підприємств – анонімні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю. Анонімні товариства є по суті відкритою корпорацією й практикуються для створення і функціонування великих підприємств (мінімум сім акціонерів та мінімальний статутний фонд). У формі других діють середні та дрібні підприємства. Із приблизно 10 тисяч компаній, щорічно створюваних у Франції, 6 тисяч є товариствами з обмеженою відповідальністю, 3 тисяч — акціонерними компаніями, а решта — частіше за все повними товариствами [11].

Великі корпорації, їх ще називають ТНК (транснаціональні корпорації), які подали звіт CBCR (Country by country report – звіт, котрий подають групи компаній з оборотом понад 750 мільйонів євро, у якому зазначають доходи, прибутки, сплачені податки в розрізі всіх юрисдикцій, де компанія працює) складають близько 60% світового ВВП. Так, наприклад, у Італії та Англії – це 40% від ВВП, Китаї – 46%, США – 67% та 70% у Франції та Канаді [12].

Загальний дохід ТНК від всіх дочірніх компаній в Україні складає 17% від національного внутрішнього валового продукту. У сусідніх нам країн Польщі, Румунії, Угорщини та Словаччині ці показники становлять 40%, 20%, 30% та 20% відповідно [12].

Трапляються в світовій економіці та конкретно в корпоративній і виключення, таким прикладом може слугувати Німеччина. Не дивлячись на те, що країна буквально «насичена» великими корпораціями (наприклад: BMW Group, Mercedes-Benz, Bosch, Volkswagen, Allianz SE, Siemens, Daimler та багато інших), дохід від них становить лише 20% від загального ВВП, що є меншим показником навіть за Угорщину. Проте, все це дуже просто тлумачиться з економічної точки зору. Такий ефект був викликаний тим, що в Німеччині своєрідна структура формування ВВП, яка переважно складається з малого та середнього бізнесів, де працевлаштовано ~70% працюючого населення [13].

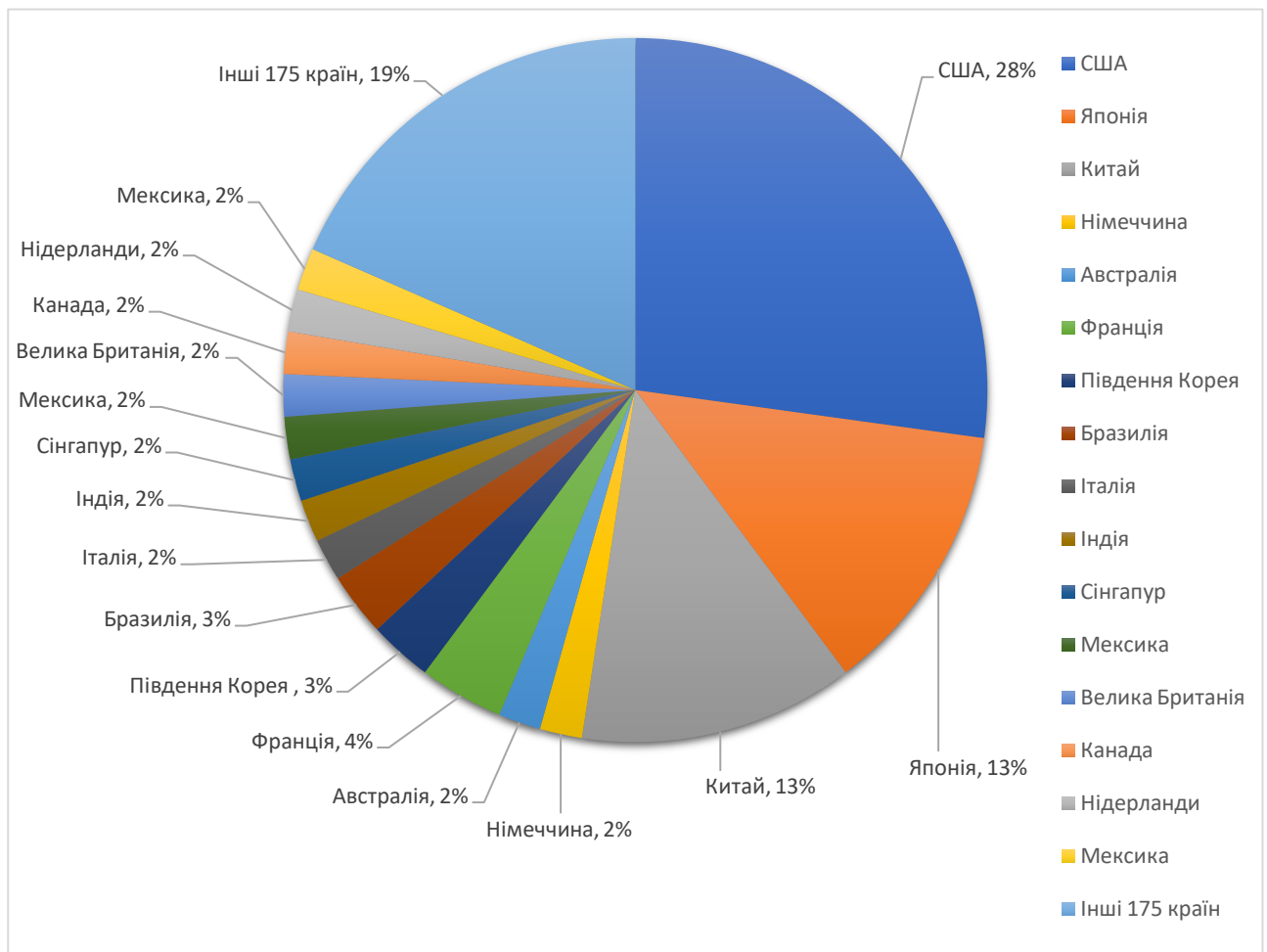

Рис. 2.1 Відсоток загального доходу транснаціональних корпорацій за країнами станом на 2021 рік, у % [12]

Аналізуючи наведені вище дані в рисунку 2.1, можна побачити що 81% від загального доходу ТНК приходить приблизно на 10% всіх існуючих країн

світу, що зайвий раз підтверджує актуальність «Правила Парето». Хотілося б зазначити, що будуючи такий самий графік, але за прибутками ТНК – результат не буде критично іншим та буде транслювати приблизно ті самі цифри та співвідношення.

Завдяки даним, які наведені в звіті CBCR також можна виокремити види діяльності, які найбільш часто декларують транснаціональні корпорації у країнах ведення бізнесу. Ці дані будуть наведені в стовпчиковій рисунку 2.2.

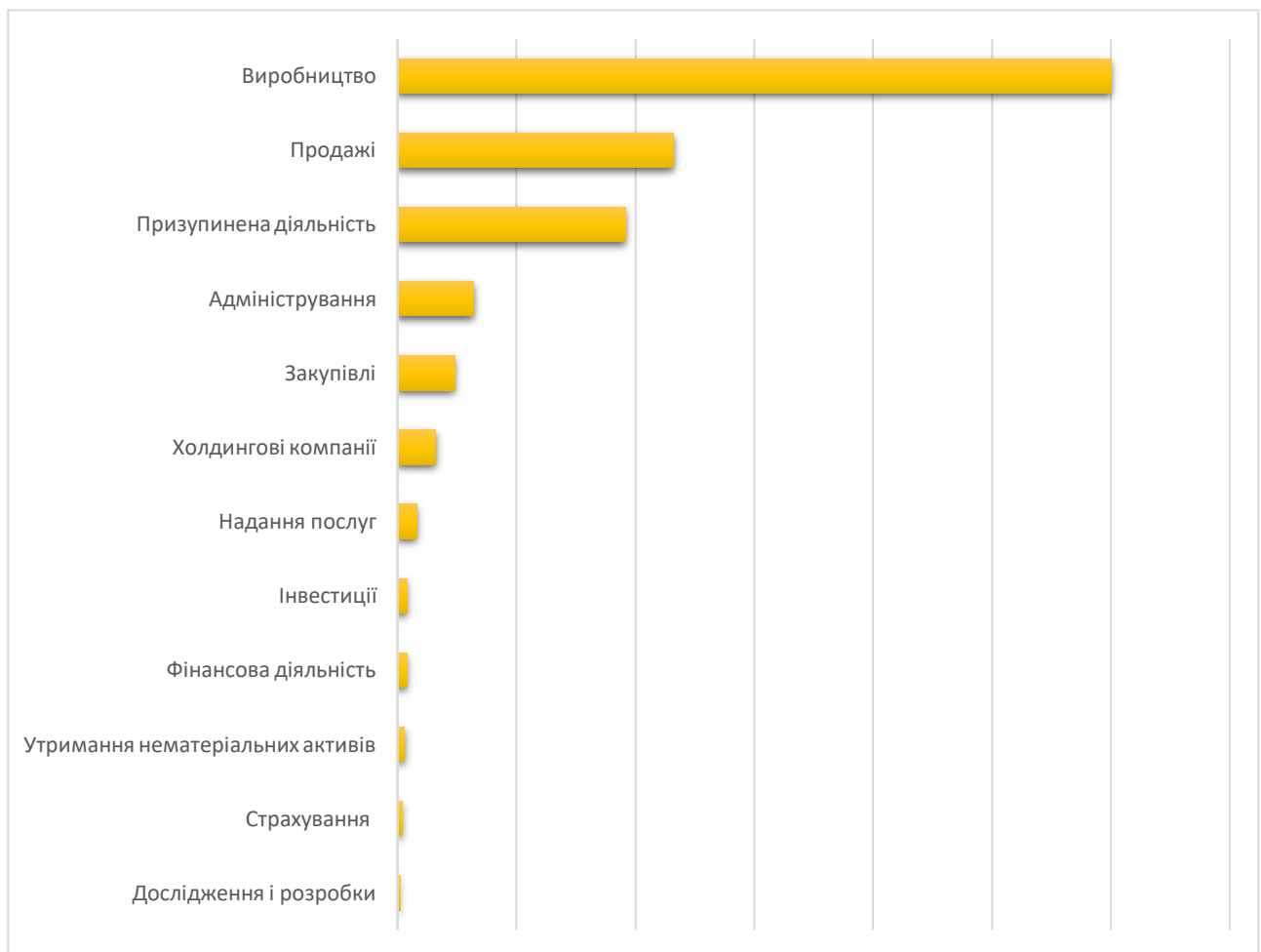

Рис. 2.2 Найчастіше декларовані види діяльності транснаціональних корпорацій у країнах ведення бізнесу на 2021 рік [12].

Опираючись на вищенаведені дані чітко проглядається домінація виробництва та продажів, як виду діяльності, серед транснаціональних корпорацій. Найменш популярні – страхування, утримання нематеріальних активів та дослідження і розробки. Статус «Призупинена діяльність» є дуже

характерним для України, проте вплив на корпоративний сектор нашої країни ми розглянемо у наступному розділі.

Отож, завдяки даним, наведеним в цьому розділі, чіткіше можна зрозуміти роль та важливість корпоративного сектору економіки в світовій ринковій економіці. Він є рушійною силою світової економіки та стимулює її розвиток. Корпоративна форма підприємництва реалізувала свій потенціал шляхом накопичення та концентрації капіталу, власності, виключно розвиваючись у демократичному суспільстві, де дрібні фізичні особи підприємці та монополісти є рівномірно відповідними за свої дії перед суспільством [14].

2.2. Особливості становлення корпоративного сектору в Україні

Корпоративні підприємства на території нашої держави почали своє існування ще на початку XX столітті у виді повних та командитних товариств, які переважно мали форму колективної власності та розташовувались у великих містах, таких як Київ, Харків, Донецьк, Одеса і тд. Проте, законодавча база, механізми регулювання та «фундамент» закладались саме після отримання Україною економічної та політичної незалежності починаючи з 90-х років минулого століття. Починаючи з 1991 року приймалися основоположні закони покликані регулювати та захищати діяльність суб'єктів корпоративного сектору економіки. Першим з них був Закон «Про підприємства в Україні», який трактував поняття корпорації як «договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, комерційних та наукових інтересів...» [15].

Закон «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 року, який містить в собі список господарських товариств, зокрема, й акціонерні товариства, щоправда втратив чинність у частині, що стосується товариств з

обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю на підставі Закону № 2275-VIII від 06.02.2018 [16]. Закон «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» від 2001 року, де прямо описується інвестиційний фонд як корпоративна структура акціонерного типу [17]. Закон України «Про банки і банківську діяльність» введений в дію в тому ж році, трактує створення банківських корпорацій як одного з типів банківських об'єднань, у вигляді юридичних осіб на акціонерній основі [18]. І Закон України «Про акціонерні товариства» прийнятий 17 вересня 2008 року значно полегшив роботу Фонду державного майна по управлінню корпоративними правами держави та Уряду, оскільки в Україні в розрахунку на 10000 осіб була створена найбільша серед пострадянських країн кількість акціонерних товариств і при цьому інтереси держави як акціонера були найслабше захищені [19]. Всі вищенаведені законодавчі акти дозволяють створювати умови для забезпечення орієнтованих на соціальні аспекти та їх перетворення власності, інфраструктури приватизації та дають змогу проводити роздержавлення і приватизацію.

Саме у той період часу почались відбуватися економічні реформи та процес використання різних форм власності в Україні, а саме, створення організацій, компаній та підприємств. У світі виокремлюють три основні форми підприємницької діяльності: Акціонерні товариства (корпорації), Партнерства та Одноосібні володіння. В Україні виділяють більше 20 видів до яких входять концерни, товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю, корпорації, фермерські господарства, спільні, індивідуальні та сімейні підприємства і тд. Все різноманіття акціонерних товариств є однією з особливостей формування національної моделі корпоративного управління та корпоративного сектору України [20].

Спостерігаючи за постійною позитивною тенденцією до зростання кількості акціонерних товариств на території нашої держави можна зробити висновок про те, що дана форма підприємницької діяльності є дуже

перспективною та привабливою. Проте, вона також потребує функціонування сталої та гнучкої системи узгодження інтересів власників підприємств та найманих менеджерів.

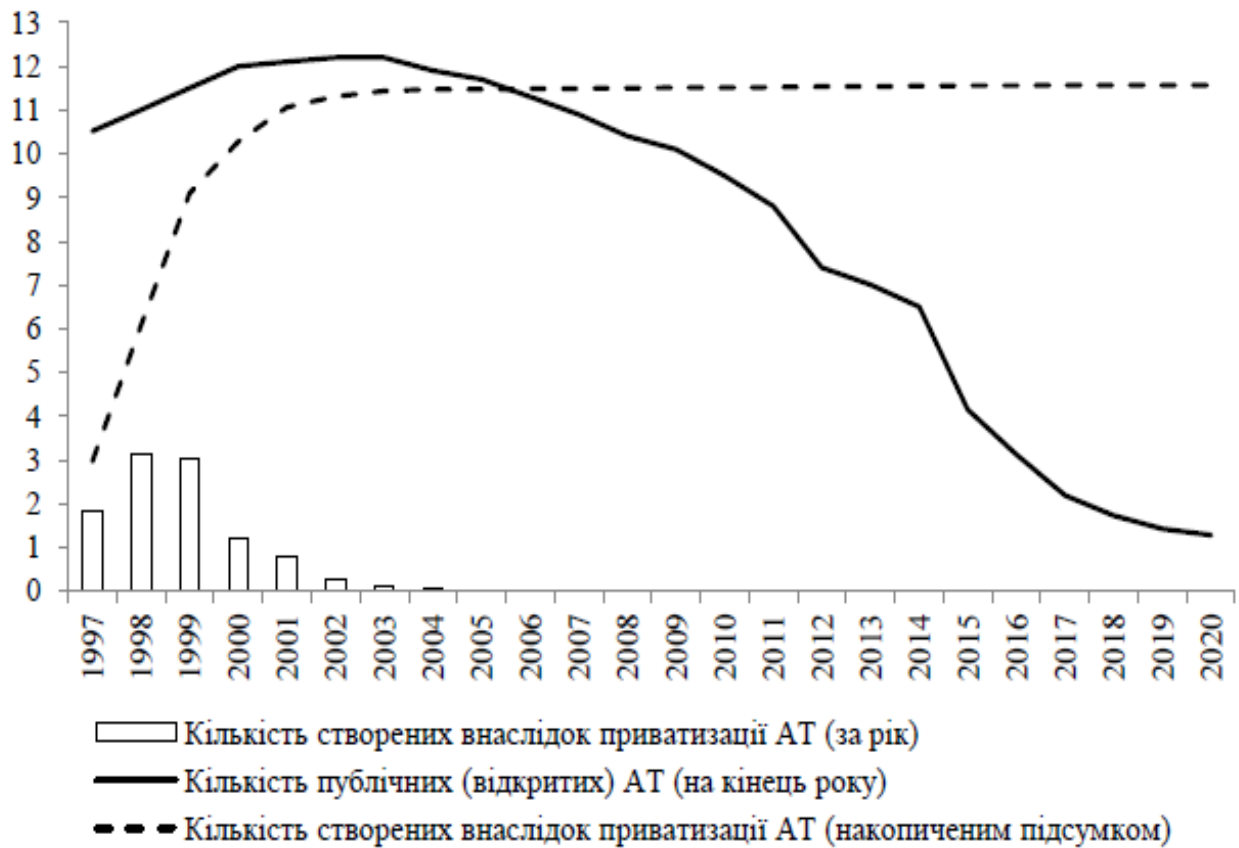

Рис. 2.3 Кількість відкритих акціонерних товариств в Україні у 1997-2020 роках, тисяч одиниць [21]

Як ми бачимо на рисунку 2.3, станом на 2000 рік вже було створено понад 10000 відкритих акціонерних товариств завдяки процесу приватизації. «Бум» створення нових ВАТ припав на період з 1997 по 2000 роки. Саме в цей проміжок часу завдяки ефективним діям Фонду державного майна України створювалось від 1000 до 3000 акціонерних товариств на рік. До того ж, акціонування не включало в себе процес залучення інвестицій, а було вимушеним етапом приватизації [22].

Доцільним буде відразу розглянути наскільки такі трансформаційні процеси вплинули на показник валового внутрішнього продукту в Україні. На

рисунку 2.4 буде показано рівень надходжень у вимірі мільйонів доларів за рік та % ВВП.

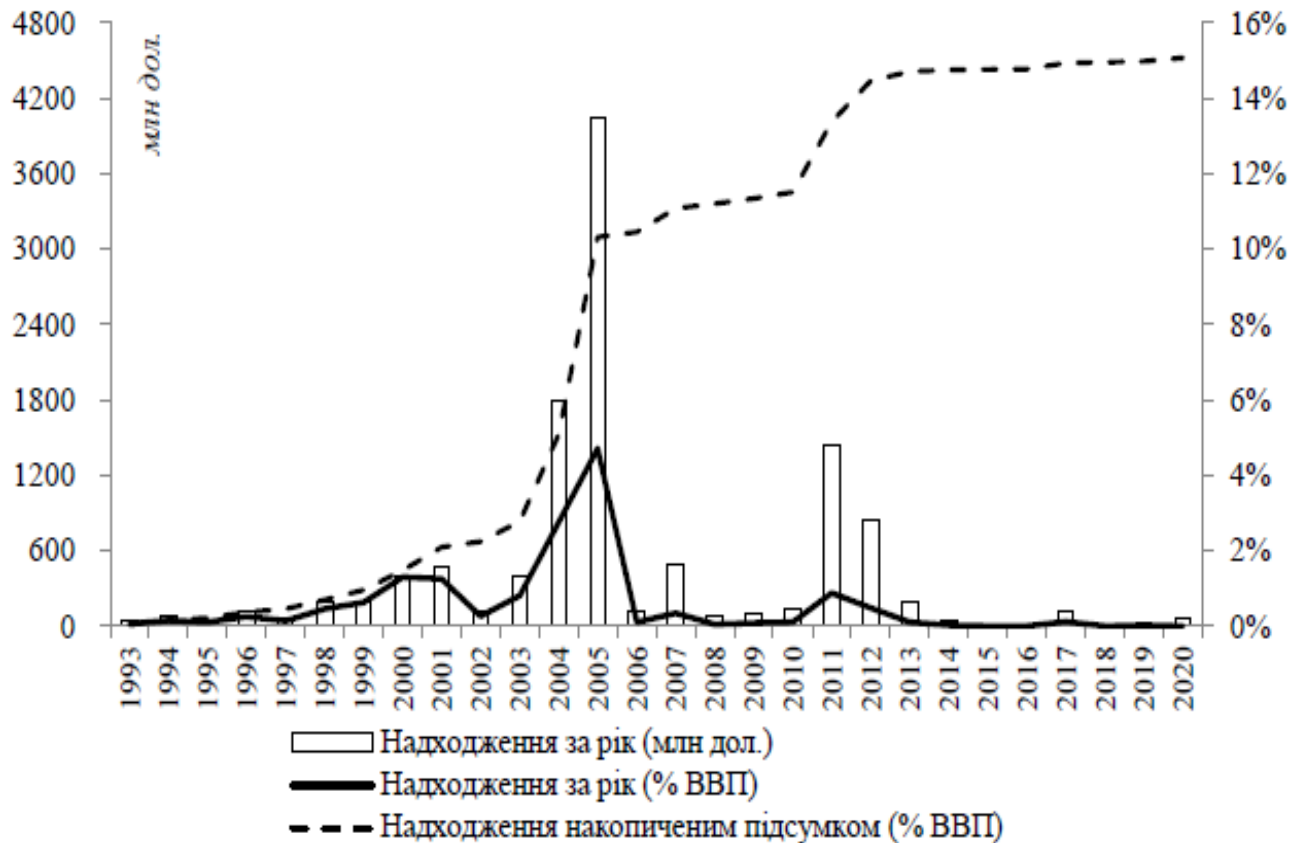

Рис 2.4 Обсяг надходжень від приватизації в Україні за 1993-2020 роки [21]

Приватизація в Україні викликає багато запитань саме через процес її проведення, загалом це відбувалось у формі сумнівних аукціонів, де ціноутворення та конкретність досить насторожували. У подібних країнах постсоціалістичного типу приватизація дала потужний імпульс до розвитку організованого ринку. За вказаний період було залучено близько 11 мільярдів доларів, що становило 15% від ВВП України станом на 1991 рік коли ринкові реформи тільки починали своє становлення. Найвищий показник надходжень датується 2005 роком и становив трохи більше 4% ВВП.

Загалом управління та регулювання державним корпоративним сектором економіки України можна розподілити на три частини [23]:

1. Утвердження та розробка нормативно-правової основи для функціонування економіки, які здійснюються органами центральної державної влади.
1. Безпосереднє управління державними підприємствами (лише у випадках, де держава – єдиний власник акціонерного товариства та впроваджуються виконавчою владою).
2. Керування певною державною часткою статутного фонду суб'єктів господарювання (має безпосередній вплив на корпорації через наявність державного пакета корпоративних цінних паперів та впроваджується виключно органами виконавчої влади).

Порівняльна статистика щодо кількості акціонерних товариств в Україні буде представлена на рисунку 2.5.

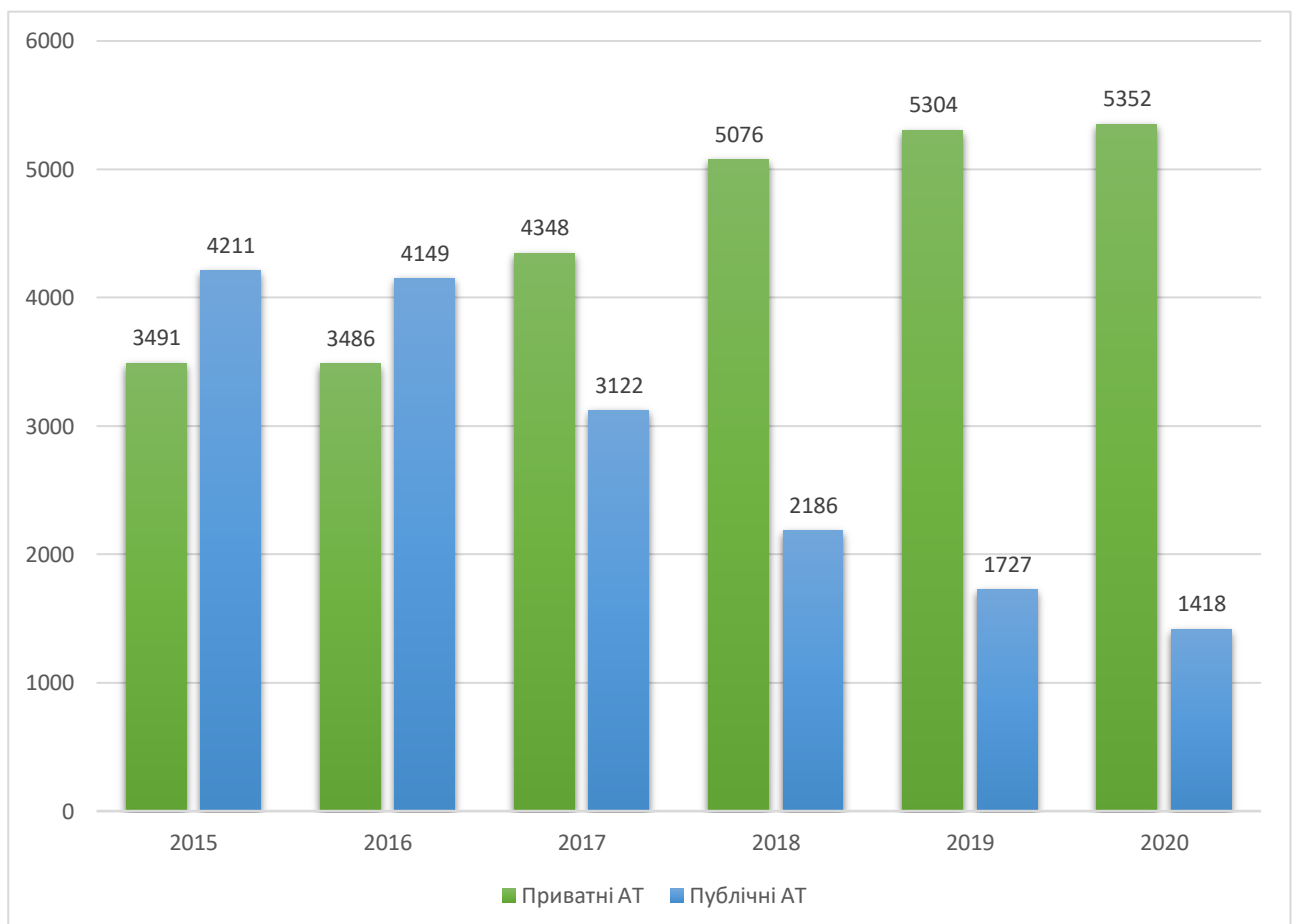

Рис. 2.5 Динаміка кількості приватних та публічних акціонерних товариств в Україні за 2015-2020 роки, одиниць [24]

На порівняльній статистиці співвідношення кількості приватних та публічних акціонерних товариств помітне зростання ПрАТ через зменшення ПАТ, по причині спрощення процесу зміни ПАТ на ПрАТ 1 травня 2016 року відповідно до пункту 2, статті 5 Закону України «Про акціонерні товариства»: «Зміна типу товариства з ПрАТ на ПАТ або з ПАТ на ПрАТ не є його перетворенням». Саме це зробило приватні акціонерні товариства дуже привабливою формою господарювання. Окрім цього також зіграли роль переваги приватної над публічною формою, наприклад: відсутність процедури лістингу, нема зобов'язань щодо публікації фінансової звітності, спрощена структура наглядової ради [19].

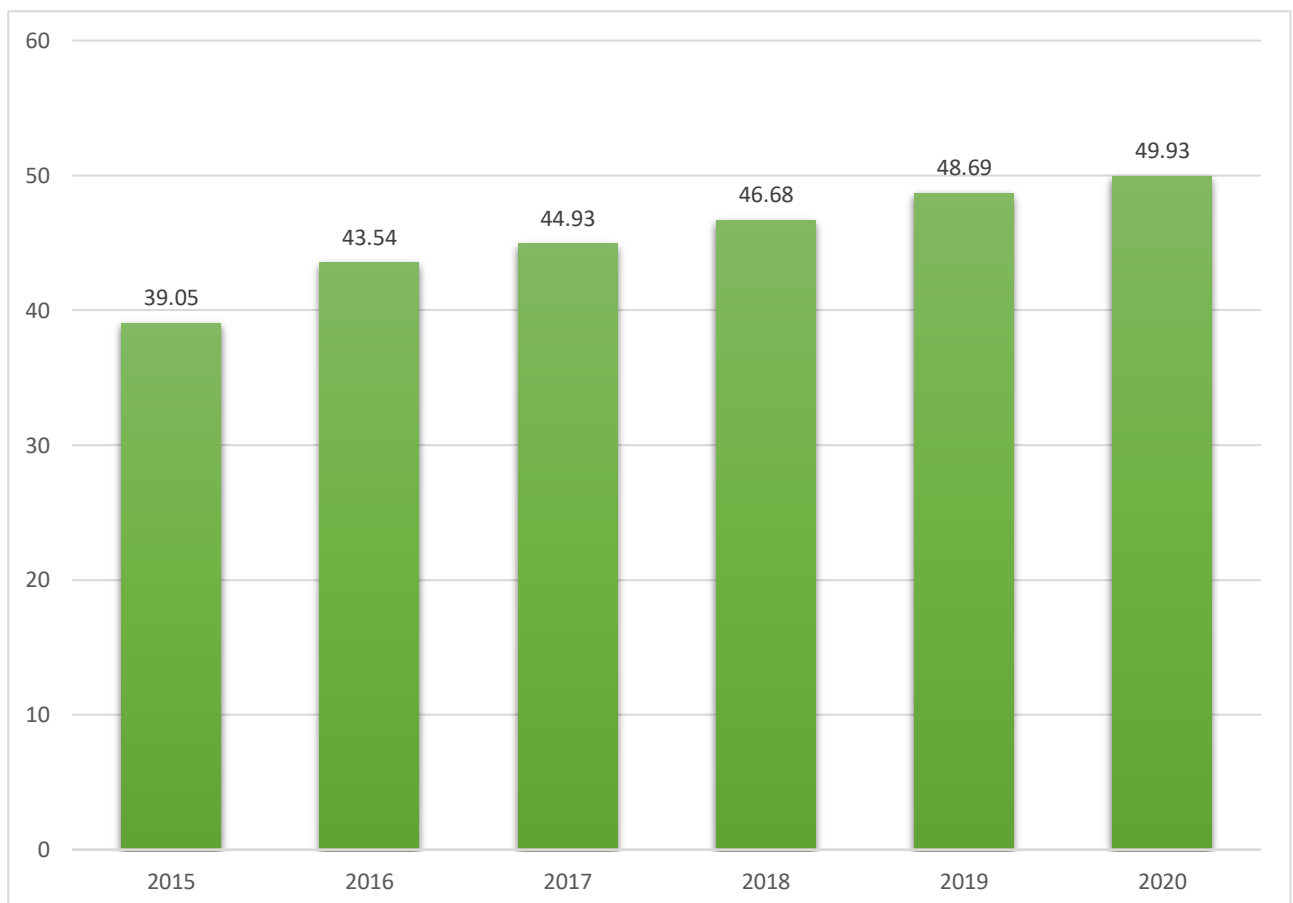

Рис. 2.6 Частка товариств з обмеженою відповідальністю в загальній кількості суб'єктів господарювання в Україні за 2015-2020 роки, у % [24]

Не усі ПАТ зробили свій вибір у бік ПрАТ, деякі з них змінили форму власності на ТОВ, де є ще більше переваг порівняно з АТ. Цю тенденцію можна

відслідкувати на рисунку 2.4. У 2016 році їх частка різко збільшилась на 4,49% порівняно з минулим роком, це пояснюється значним зменшенням кількості АТ. Далі з року в рік частка зростає і станом на 2019 рік була на відмітці у 48,69%, що на 9,66% більше аніж початкова частка у 2015 році. Це зумовлюється меншою збитковістю та вигодою для підприємців, вона проявляється в: відсутності чітко встановленого розміру статутного капіталу, не має потреби витрачати кошти на здійснення операцій та обліку з цінними паперами, відсутність подвійного оподаткування, спрощена процедура збільшення статутного капіталу.

Також, варто проаналізувати розвиток корпоративного сектору через їх безпосередніх представників – акціонерні товариства.

Таблиця. 2.1

**Структура корпоративного сектору економіки в Україні за період
2013 -2018 роки, у %**

Елементи корпоратив- ного сектору	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Відхилення 2018 - 2013	Середнє значення
Акціонерні	2,36	2,24	2,15	1,75	1,62	1,51	-0,75	1,94
Похідні	4,34	4,31	4,24	3,71	4,06	4,30	-0,04	4,16
Неакціонерні	47,88	48,6	49,8	55,2	46,0	47,1	9,32	52,44
Разом	54,5	55,2	56,2	60,7	61,7	63,0	8,43	58,53
Усього юридичних осіб	100	100	100	100	100	100	0	100

Джерело: [25]

Вищенаведені дані показують тенденцію до збільшення питоми ваги корпоративного сектору від 54,5% до 63%, що насамперед супроводжувалось зростанням частки неакціонерних елементів корпоративного сектору на 9,32%. Зростання ВВП в останні роки відбувалось завдяки стабільному збільшенню

економічної активності та чисельності малих та середніх підприємств, а не великого бізнесу, який становить 6% в Україні та мав би забезпечувати його.

Наразі в нашій країні відсутній орган відповідальний за управління корпоративним сектором, а відповідно державними акціонерними компаніями та корпоративними правами. Ці обов'язки розподілені між більшістю органів виконавчої влади. Основне функціонування регулює Кабінет Міністрів України та Фонд державного майна України (Національна академія наук України, Українська академія аграрних наук, Департамент з управління державними корпоративними правами і тд). Верховна Рада України приймає рішення щодо затвердження об'єктів державної власності, які не можуть бути приватизованими, а також перелік державної власності, що була виокремлена Державною програмою приватизації як та, що може бути приватизована лише із участю іноземних інвестицій [26].

Україна пройшла тернистий шлях становлення корпоративного сектору економіки, котрий не став прикладом ефективних реформ. В самому початку цього шляху мав би формуватися дієвий та стабільний механізм формальними і неформальними інститутами задля приваблення всебічних інвестицій, як іноземних так і національних. Це б дало імпульс для потужного росту бізнес-структур, проте, на справі вони стали інструментами непрозорої приватизації та створення олігархічного капіталу. Окрім цього негативний вплив на дані процеси були викликані періодичними кризами та високими темпами інфляції, що обернулось зниженням відсотка залученості малого і середнього бізнесу до перетворення у великі підприємства та їх розвитку. Одною із найяскравіших особливостей корпоративного сектору України є відсутність конкретного відповідального органу, що був би залучений до трансформаційних процесів, вирішення нагальних питань, модернізації, підвищення прозорості та зниження рівня корупції в корпоративному секторі України.

2.3. Вплив держави на формування конкурентного корпоративного сектору України

Аспект актуальності та обґрунтованості впливу державного регулювання на формування і розвиток конкурентного середовища в національному корпоративному секторі є досить значним.

Вплив держави на формування розвитку конкурентного корпоративного сектору економіки можна поділити на три основні напрями: держава-інвестор, держава-регулятор та держава-емітент корпоративних прав. Всі вони значною мірою допомагають державі досягати цілей та покращувати розвиненість сектору [27].

Рис. 2.7 Механізм впливу держави на корпоративний сектор України [27]

Нині держава володіє неймовірними можливостями щодо впливу на економіку, а разом з тим керувати її розвитком: гальмувати або стимулювати його. Цей комплекс дій реалізується через економічну та законодавчу діяльність країни, тобто являє собою сукупність задач та цілей, інструментів, форм та можливостей позитивного впливу на корпоративний сектор України. Проте держава може як і допомагати суб'єктам господарювання, мотивуючи та заохочуючи їх діяльність відповідно до їх потреб та інтересів, так і заважати їм втручаючись в їх діяльність керуючись лише власними інтересами.

До основних завдань впливу держави на формування та розвиток конкурентного корпоративного сектору можна віднести [27]:

- Створення відповідних умов для розвитку корпоративного сектору в Україні;
- Формування належного рівня конкуренції на ринках товарів та послуг;
- Покращення інвестиційного клімату та залучення нових інвестицій;
- Збільшення кількості робочих місць на підприємствах;
- Протидія створенню корупційних ланок всередині сектору та знешкодження наявних;
- Створення належної інфраструктури розвитку та підтримки підприємництва.

У часи активної фази приватизації державної власності активну роль відігравав тодішній рівень корупції, що призводив до зростання частки олігархічного капіталу та ніс в собі руйнівні наслідки для самих підприємств. Процес відбувався у виді аукціонів сумнівного характеру, проте, на це закривали очі. Саме такий підхід загубив багато суб'єктів корпоративного сектору, що не мали ефективних інструментів для протидії таким руйнівним процесам всередині сектору. Держава в свою чергу лише робила вигляд активної підтримки та фінансування «проблемних підприємств», хоча були випадки коли такі підприємства цілеспрямовано «зливали».

В економіці України вже почало формуватися нове бачення надважливих рушійних процесів щодо розквіту та прогресу, що є гарним натяком на потенціал та перспективи щодо інтеграції західноєвропейського досвіду. Першочерговими на даному етапі постають питання становлення потужної та конкурентоздатної національної моделі корпоративного управління та вдосконалення та налагодження вже наявних корпоративних відносин.

Загалом, підсумовуючи бачення наявного механізму впливу держави на розвиток корпоративного сектору можна дійти до висновку про те, що потенційні можливості сектора не були реалізовані повною мірою, проте існують всі передумови для їх реалізації та покращення показників діяльності корпоративних підприємств. Поширення інноваційних форм державного регулювання національним корпоративним сектором можна вважати знаком позитивного зрушення у бік інтеграції в світовий економічний простір.

2.4. Проблеми розвитку корпоративного сектору в Україні

Як і у будь-якій іншій системі, в корпоративному секторі економіки України є достатньо прогалин та недоліків, що значно сповільнюють та подекуди знецінюють минулі здобутки. На економіку України вплинули славнозвісні «лихі дев'яності», де основним видом ведення бізнесу була монополія. В ті роки був поширений рекет, насильницькі методи відбирання бізнесу у його власників та навіть замовні вбивства з метою отримання всього бізнесу «цілі». Структура базувалась на тому, що в кожній галузі була людина або група людей яка підпорядковувала під себе роботу, якщо не всіх, то більшості підприємств, таким чином регулювався весь потік товарів та послуг через одних і тих самих людей, які в свою чергу збагачувались та набивали власну кишеню з неймовірними

темпами. Як результат, після закінчення цієї міні-епохи перед владою, на той момент, вже незалежної України постала дуже серйозна та важко втілювана задача, подолати повсюдний монополізм та корупцію, що залишився як наслідок ведення бізнесу в дев'яностих роках та заважали розвитку конкуренції та бізнесу загалом.

Неможливо не зазначити позитивні зміни, проте, підприємства національного корпоративного сектору економіки перебувають у незадовільному стані, а саме: технічна застарілість основного капіталу, велика кількість збиткових підприємств та незначний рівень конкурентоспроможності продукції суб'єктів господарювання. Не створюють задовільних умов для ефективного господарювання суб'єктів економіки також недієвість внутрішніх інструментів корпоративного управління та наявні правові засади та макросередовище [28].

Одною із головних перепон сталого розвитку корпоративного сектору нашої країни є корупція, що осіла в більшості органів та інститутів керування країною та економікою. За даними щорічного дослідження міжнародної антикорупційної організації Transparency International, у 2021 році Україна посіла 122 місце серед 180 і набрала 32 бали із 100 можливих. Ця неурядова організація, кожного року визначає рівень сприйняття корупції індексом Corruption Perceptions Index, який вимірює наскільки в тій чи іншій країні сприймають корупцію в державному секторі [29].

Погана позиція нашої країни та втрата одного пункту в загальному рейтингу, у порівнянні з 2020 роком, свідчать про високий рівень поширення хабарництва, невідповідність деяких державних установ потребам громадян та відсутності покарання за поширення корупційних схем.

Окрім корупції є достатньо недоліків у механізмі державного регулювання учасників корпоративного сектору. Пропоную розбити їх на окремі елементи цього механізму та окремо розглянути їхні проблемні місця [22]:

- **Податкова політика** – відсутність стимулів до ведення прибуткової діяльності та прозорості, а також, значна частка тіньового сектору;
- **Регуляторна політика** – на практиці, регуляторні заходи приводяться у виконання не комплексно та без послідовності. Майже відсутня обґрунтованість трансформаційних заходів;
- **Фінансово-кредитна політика** – розмір необоротних активів слабо корелюється з розміром власного капіталу, досить високий рівень кредитних відсоткових ставок;
- **Фондовий ринок** – надмірно висока кількість неефективних акціонерних товариств та низькі темпи розвитку і впровадження «прозорості»;
- **Корпоративне управління** – низький рівень знань і навичок просування до ринкових умов управлінців та корпоративної культури загалом, нерівномірність акціонерного капіталу;
- **Інвестиційний клімат** – невідповідність бажаним розмірам іноземних інвестицій та відсутність державних гарантій щодо капіталовкладень.

Не дивлячись на низку негативних факторів, що сповільнюють розвиток корпоративного сектору економіки, є можливі шляхи до вирішення цих проблемних аспектів та подолання вищезазначених «мікро-криз». Варто мобілізувати всі можливі інструменти та інституції задля початку процесу поступового впровадження прогресивних реформ.

РОЗДІЛ III. НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Будь-яка система або механізм потребують покращень та модернізації, і корпоративний сектор України не став виключенням. У попередньому розділі було виокремлено низку недоліків та прогалин, які потребують виправлення та адаптації до українських реалій. Саме постійна робота над помилками та впровадження інноваційних та «свіжих» рішень і механізмів є стимулом сталого економічного зростання.

Аналізуючи вищезазначені дані та інформацію, для надання порад щодо вдосконалення роботи та розвитку національного корпоративного сектору, варто взяти до уваги всі аспекти механізму його функціонування, минулий досвід, перспективи та орієнтацію на позитивний вплив на економіку України загалом.

Для структуризації подальших порад пропоную виділити два основні напрямки щодо вдосконалення, а саме: нормативно-правову та економічну політики; які неподільно пов'язані з процесом, інструментами та успіхом розвитку корпоративного сектору України. Далі у цьому розділі буде запропонована схема-алгоритм загальної стратегії розвитку корпоративного сектору націлена на покращення взаємодії з вищевказаними політиками. У сфері економічного впливу акцент буде робитись на розробку відкритої нормативної бази оподаткування, притік інвестицій, мінімізацію податкового тиску та спрямованість на інвестиційну приватизацію. У сфері ж нормативно-правової політики увага буде приділена чіткому визначенні прав інвесторів та їх захисту, вдосконаленню конкурентної політики, посиленню контролю за перерозподілом акціонерної власності з боку держави, вдосконаленню регуляторної політики та регулюванню недержавних монополій.

Щодо проблем окреслених в підрозділі 2.4 можливі наступні варіанти покращення поточної ситуації:

1. Покращення стану **податкової політики** в розрізі корпоративного сектору буде можливе після початку процесу скорочення кількості офшорних рахунків, що спровокує зростання прозорості, мінімізацію тіньового сектору та збільшення податкових надходжень. Прикладом може слугувати податкова реформа у Сполучених Штатах Америки в 2017 році, станом на який, 500 найбільших корпорацій тримали в офшорах 2,6 трильйони доларів. Завдяки реформам уряду США вдалось репатріювати частину цієї суми у наступному році.
2. Почати процес формування вітчизняного **фондового ринку** починаючи з стратегічних державних підприємств. Вони мають слугувати прикладом меншим акціонерним товариствам у процесах високих та прозорих стандартів звітності, регулярно виплачувати дивіденди та розвивати корпоративну культуру всередині. Позитивний ефект не змусить на себе довго чекати і буде відображатись у зростанні прибутку та вартості активів таких акціонерних товариств. Окрім вищезазначених позитивних зрушень ці дії, у поєднанні з реформами податкової політики, стануть каталізатором для різкого зменшення рівня корупції у корпоративному секторі, що приведе до масштабування реформ та пришвидшить їх реалізацію і ефективність.
3. Позитивними зрушеннями на фондовому ринку буде збільшений його рівень впливу на **регуляторну політику**, а саме на процеси будівництва сучасної структури корпоративного сектору. Також вкрай необхідні якісні зміни спрямовані на вдосконалення правового регулювання адміністративних та господарських відносин.
4. Завдяки реформам, спрямованим на очищення від корупції та стимуляції рівня прозорості ведення господарської діяльності та звітності, можна очікувати на позитивні зрушення в напрямку **інвестиційного клімату**. Інвесторам важливо розуміти, що їх інвестиції достатнім чином захищені та підкріплені гарантіями з боку держави.

5. **Корпоративне управління** в нашій країні потребує сталого та якісного розвитку. Управлінці та топ-менеджмент має стабільно займатись саморозвитком, брати участь на різноманітних форумах та заходах спрямованих на осучаснення навичок і використовувати всі знання на практиці. Завдяки цьому можна буде розвивати корпоративну культуру та адаптувати її до нагальних потреб підприємства та ринку.
6. Слід звернути детальну увагу на інструменти зменшення рівня кредитних відсоткових ставок, що могло б дати ковток свіжого повітря та простір для маневру малому та середньому бізнесу, які вкрай залежні від подібних дій. Згодом спрямовувати **фінансово-кредитку політику** у бік політики економічного зростання (стимулююча) шляхом зниження податкового тиску, модернізація та структуризація як місцевих, так і центрального бюджетів на користь реального сектору економіки.

Всі ці процеси потребують ретельного аналізу та поступової реалізації з урахуванням особливостей поточного стану економіки України. Тим не менш, національний корпоративний сектор, як зазначалось раніше, демонструє досить велику кількість перспектив для розвитку та конкуренції з міжнародними аналогічними. Задля більш плавного та «безболісного» впровадження реформ та нововведень нижче буде наведений алгоритм «step by step», який має бути досить корисним у процесах впровадження та реалізації.

Загалом процес вдосконалення процесів розвитку корпоративного сектору України можна розподілити на декілька етапів [30]:

- **Етап створення чітких правових засад для прогресивної роботи корпоративного сектору** – Зниження податків на активи фінансових ринків, «апгрейд» судової системи (створення незалежних судів), постійне посилення та осучаснення антимонопольних обмежень, реалізація податку на виведений капітал, розпочати процес зменшення відсотку офшорних національних активів.

- **Етап реалізації ефективних корпоративних стандартів діяльності державних підприємств** – Розвиток соціальної складової, вчасна та постійна виплата дивідендів та орієнтація підприємств на збільшення прибутковості.
- **Етап впровадження нових корпоративних стандартів у великих приватних компаній** – Перш за все – та ж сама орієнтація на прибутковість та збільшення вартості підприємства, ведення відповідної корпоративної звітності, встановлення мінімуму в 10% щодо частки акцій, які знаходяться у вільному обігу.
- **Етап активізації фондового ринку** – Створення корпоративного облігаційного ринку на основі акціонерного капіталу, стимулювання дивідендної дохідності інвесторів.
- **Етап формування конкурентоздатного корпоративного сектору економіки** – уникання приховуваних прибутків та доходів, створення повноцінного фінансово-інвестиційного ринку, покращення загального інвестиційного клімату та модернізація наявних державних інститутів.

Всі процеси покращення функціонування та стимуляції розвитку корпоративного сектору України потребують детального вивчення, аналізу, розробки та систематизації. Все це дозволить зробити їх впровадження максимально результативним та безболісним для економіки країни. Безумовно, все це потребує часу, адаптації та подальшої модернізації для ефективної роботи даних реформ, проте наш національний корпоративний сектор рухається у правильному напрямку та є досить перспективним і привабливим для інвестицій.

ВИСНОВКИ

В процесі написання кваліфікаційної роботи я зайвий раз впевнився в необхідності існування, впевненого функціонування, жорсткого регулювання та прозорості корпоративного сектору в будь-якій країні світу. В цій роботі була продемонстрована значущість подібного елементу в економіці країни. Наявність розвиненого корпоративного сектору демонструє, що країна спрямована на розвиток, поширення конкуренції, економічне зростання.

У цій роботі:

- 1) Були проаналізовані основні визначення: «корпорація», «корпоративний сектор» та «корпоративна власність», які в процесі написання роботи допомогли чіткіше ознайомитись особливостями їх функціонування.
- 2) Визначена роль корпорації як складової корпоративного сектору, розглянуті її типи, статут та позитивні і негативні аспекти діяльності.
- 3) Визначив як саме та за яких умов формувався корпоративний сектор в Україні, а також, дослідив чинний стан справ враховуючи вплив держави, який вказав нам на наявність прогалин, корупції, значної частки тіньового ринку та некомпетентності деяких окремих управлінців.
- 4) Проте був помічений значний потенціал до розвитку з огляду на низку факторів, починаючи від політичного курсу країни та територіального розміщення до позитивних тенденцій нашої системи до реформування і створення комфортних умов для майбутніх інвесторів.
- 5) На прикладах країн проаналізованих в цій роботі: Україні, Сполучені Штати Америки, Велика Британія, Франція та Німеччина; були визначені основні розбіжності в структурі, правовому трактуванні, захищеності суб'єктів підприємництва та рівня державного втручання, а також виділені схожі риси які є своєрідним фундаментом для структури даного сектору.

- 6) Відповідно до визначених наявних «болючих точок» та перешкод на шляху до формування конкурентного корпоративного сектору в Україні, окреслив сфери, які потребують найбільшої уваги, та надав рекомендації щодо вдосконалення процесів розвитку.

Першочерговими завданнями мають стати подолання вже наявних проблем та впровадження трансформаційних процесів задля стимуляції сталого розвитку українського корпоративного сектору. Найефективнішими інструментами для цього можуть стати запровадження загальноприйнятих принципів корпоративного управління та найкращих світових практик, а також створення окремого регулюючого органу, що здійснював би контроль та займався розробкою інноваційних рішень для впровадження в корпоративний сектор нашої країни.

Отже, весь перелік статистичних даних та теоретична база говорять нам про неймовірні перспективи національного корпоративного сектору з огляду на історичні передумови, географічне розміщення, адміністративні та природні фактори підкріплені проєвропейськими поглядами та курсом нашого уряду. Розвиток корпоративного сектору України є однією із найголовніших передумов реалізації перспективи та запуску трансформаційних процесів на теренах нашої держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Definition of Corporate sector. – 2022 - URL: https://www.oecd-ilibrary.org/economics/corporate-sector/indicator-group/english_a68c33e9-en;
2. Євтушевський В. О. Основи корпоративного управління. — К.: Знання-Прес, 2001;
3. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / Пер. с англ. — СПб.: «Питер Ком», 1999. — 416 с. ;
4. Самуэльсон П., Нордхауз В. Экономика: Пер. с англ. — М.: Бином, 1997. — 800 с.;
5. Shopify: Corporation – business encyclopedia. – 2016 - URL: <https://www.shopify.com/encyclopedia/corporation>;
6. Педько А. Б. Власність, контроль і конфлікт інтересів в акціонерних товариствах / А. Б. Педько. — К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. - 325 с.;
7. Sale of Corporation: Everything You need to know. – 2018 - URL: <https://www.upcounsel.com/sale-of-corporation>;
8. Гальчинський А.С. Економічна методологія. Логіка оновлення.— К.: «АДЕФ-Україна», 2010.;
9. «A new look at how corporations impact the economy and households» — McKinsey Global Institute. – 2021 - URL: <https://www.mckinsey.com/business-functions/strategy-and-corporate-finance/our-insights/a-new-look-at-how-corporations-impact-the-economy-and-households>;
10. Statistical Abstract of the United States. — Wash., 2000.
11. Хоскінс А. Курс предпринимательства: Пер. с англ. — М.: Междунар. отношения, 1993. — 436 с.;
12. Country-by-Country Reporting Table I - Aggregate totals by jurisdiction. – 2019 - URL: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=CBCR_TABLEI;

13. Germany: Economic and Political outline. – 2022 - URL: <https://santandertrade.com/en/portal/analyse-markets/germany/economic-political-outline>;
14. Пороховский А. А. Ведущее звено развитой экономики // Вестник Моск. ун-та. — Серия 6. Экономика. — 2002. — № 1. — С. 3—21.;
15. Закон України «Про підприємства в Україні». — 2004 - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/887-12#Text>;
16. Закон України «Про господарські товариства». — 1991 - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>;
17. Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)». — 2001 - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2299-14#Text>;
18. Закон України «Про банки і банківську діяльність». — 2001 - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>;
19. Закон України «Про акціонерні товариства». — 2008 - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#top>;
20. Указ президента України «Про корпоратизацію підприємств». — 1993 - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/210/93#Text>;
21. Звіти Фонду. Фонд державного майна України. — 2020 - URL: <http://www.spfu.gov.ua/ua/documents/docs-list/spf-reports.html>;
22. Бершадський А.О., Юрчишена Л.В. Акціонерні товариства: тенденції, проблеми функціонування та дивідендна політика. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. № 8. С. 95–102. URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/xmlui/handle/123456789/1321>;
23. Євтушевський В. А. Стратегія корпоративного управління /В. А. Євтушевський, К. В. Ковальська, Н.В. Бутенко. — К.: Знання, 2007. — 287 с.;
24. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>;
25. Статистичні дані щодо кількості суб'єктів підприємництва. — 2020 - URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm;

- 26.Румянцев С. А. Українська модель корпоративного управління: становлення та розвиток / С. А. Румянцев. К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. – 149 с.;
- 27.Поважний О.С., Орлова Н.С. Корпоративні відносини в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку: Монографія. Донецьк: Издательство, 2012. – 200 с.;
- 28.Леось О.Ю., Дегерменджи Д.О., Хазах А.О. Публічні акціонерні товариства: проблеми розвитку та управління. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2012. № 4.;
- 29.Transparency International: «Corruption Perceptions Index». – 2021 - URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2021>;
- 30.Редзюк Є. Держава і корпоративне управління – шлях до європейських цінностей чи в нікуди? – 2019 - URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/derzhava-i-korporativne-upravlinnya-shlyah-do-yevropeyskih-cinnostey-chi-v-nikudi-303670.html>;